

SOLOVIOV O PLATÓNOVEJ ŽIVOTNEJ DRÁME

VLADIMÍR SOLOVJEV: Drama Platónova života. Vydal Spolek moravských nakladatelů v Samotiškách roku 1997, 124 s.

Ako každé pôvodné dielo z dejín filozofie aj táto Soloviova štúdia o Platónovi je originálnym sprítomnením minulosti osobnostnou i mysliteľskou optikou sprítomňujúceho tvorcu. Z jej stránok sa nám prihovárajú súčasne dvaja veľikáni ľudského ducha, hoci ich úlohy sú v tejto dramatickej rozprave rozdielne.

Antický mysliteľ oslovil Soloviova zvlášť naliehavo v čase, keď začal pripravovať kompletný preklad Platónových dialógov do ruštiny.¹ Pri konfrontácii Schleiermacherovho a Munkovho prístupu k prekladaniu Platónovho diela (najmä k poradiu vydávania dialógov) Soloviov zaujal odmietavé stanovisko k obidvom koncepciám. Explicitne to zdôvodnil v úvodnom *Náčrte*. Schleiermacherovu domnienku, že si Platón sám usporiadal svoje diela svojím myslením a s úmyslom vytvoriť kompletný prednáškový kurz, považuje za absurdnú. Za úplný nezmysel pokladá aj Munkov pohľad na Platóna ako na akéhosi večného epigóna, ktorý neustále s nostalgiou spomína na život svojho učiteľa Sokrata. Soloviov dospieva k záveru, že zjednocujúci princíp Platónovho diela nemožno hľadať v Sokratovi (E. Munk) ani v nejakom abstraktnom teoretickom Platónovom druhom ja (F. Schleiermacher), ale v samotnom Platónovi ako živom človeku. "To znamená, že Platón sám byl hrdinou životního dramatu a v tom spočívá skutečný jednotící princip jeho díla, jehož uspořádání určoval právě průběh daného dramatu." (s. 15). Zdôrazňuje, že Platón filozofiu chápal predovšetkým ako životné poslanie. Svoje filozofické záujmy a myšlienkovú aktivitu vyjadril a zvečnil práve v dialógoch. V Platónovom živote sa striedali rozličné obdobia, menili sa jeho duševné nálady i pohľady na svet, to všetko sa však odohrávalo v živom človeku, ktorý vždy zostával sám sebou a svojou vnútornou jednotou spájal celé svoje dielo.

Svoje reflexie o Platónovi Soloviov rozdelil do tridsiatich krátkych kapitol, ktoré tvoria tok jednej rieky, prekonávajúcej viaceré úskalia jednej životnej púte. Spomienka na mŕtveho učiteľa (v nadväznosti na vzťahy k živému mysliteľovi) bola leitmotívom Platónových dialógov, preto Soloviov prvoradú pozornosť venuje Sokratovi, predovšetkým sa snaží ukázať význam jeho filozofie a nesmiernu silu osobnostného vplyvu, ktorá pramenila tak z jeho explicitne vyjadrenej názorovej pozície, ako aj z mravného

¹ *Tvorenia Platóna*. Pevod V. Soloviova (i dr.), t. 1-2. Moskva 1899-1903. Soloviova práca o Platónovi po prvýkrát vyšla už v roku 1898 v časopise *Vestnik Jevropy* (č. 3-4), teda v čase, keď Soloviov začal prekladať Platóna. Žiaľ, český prekladateľ Alan Černohous chybným prekladom prvej vety *Náčrtu* skreslil samotný zmysel, resp. účel Soloviovej polemiky s Munkom a Schleiermacherom. Soloviov svoju štúdiu začína slovami: "Predpriniav (znamená **pustiť sa do niečoho, začať**) polnyj ruskijj perevod Platóna,...". V preklade ale čítame: "Když jsem vzal do ruky kompletní ruský překlad Platónova díla,...".

charakteru. Soloviove hodnotenia sú stručné a výstižné. "V Sókratovi prebýval paprsek pravého svetla, ktoré jeho samotného ozařovalo a jiné usvědčovalo z temnoty." (s. 41). "Sókratés věřil tomu, že existuje bezpodmínečné Dobro a že pravé je jediné to, co je hodnotné." (s. 42). Opätovne zdôrazňuje, že táto viera Sokratovi nebola daná v nejakej hotovej podobe, ale že ju **hľadal**. Človek musí všetko, čo existuje, pozorne skúmať a na to potrebuje rozumovú analýzu a kritiku ako spôsob hľadania pravdy. Je zrejmé, že do hodnotenia Sokratovej filozofie je implicitne zakomponovaná Soloviova etika, ktorej základom bol pojem Dobra. Idea Dobra, ako na to poukázal svojho času Ladislav Klíma, bola preňho totožná nielen s morálnou hodnotou, ale aj s Pravdou a v poslednej inštancii i s Krásou, bola mu Absolútnom a Bohom.²

Platónova tragédia nespočíva podľa Soloviova v jeho osobnosti, v subjekte, ale v hlbokom, osudovom a objektívnom strete najhlbšieho zla so stelesnenou pravdou. Soloviov brilantne konfrontuje drámu Platónovho života, ku ktorej v ľudských dejinách skutočne došlo, s Hamletovou drámou, ktorú vytvoril Shakespeare. Keď Hamlet vysloví svoje "Byť, či nebyť?", má tým na mysli: mám byť, či nebyť **ja**, Hamlet? Je to podľa Soloviova čisto **osobná** otázka. Platónova otázka však znela: Môže, alebo nemôže na zemi existovať pravda? Bola to **univerzálna** otázka. Ako sa vôbec dá žiť v takej ríši zla, v ktorej svätec musí **zákonne** a verejne zomrieť? Platónov idealizmus sa nezrodil podľa Soloviova z abstraktných úsudkov, ale z vedomia toho, že "v tomto svete není místo pro pravdu a pravého člověka, který ji hlásá" (s. 70), že "existuje jiný svět, v němž **pravda žije**" (s. 68).

Soloviov precízne analyzuje vývin Platónových názorov od extrémne pesimistického pohľadu na spoločnosť a verejnú činnosť ("tento svet preludov") k novému pohľadu, vyjadrenému v dvoch hlavných dialógoch *Faidros* a *Symposion*, ktoré znamenali pokrok v jeho nekompromisnom idealizme "dvoch svetov", vyvolaný novou životnou skúsenosťou. Platónovu teóriu lásky rozvíjanú v týchto dialógoch Soloviov považuje za hlbokú a odvážnu, v pohanskom svete za úplne ojedinelú, no nedoriešenú alebo nedopovedanú do konca. Celá jeho teória lásky je "jen nádherně barevný kvítek bez plodu" (s. 95). Platón zabudol na svoje vlastné vedomie, na to, že Eros "plodí v **kráse**", a nechal ho plodiť len v oblasti rozumovej špekulácie.

V *Dráme Platónovho života* sa Soloviov takto znova vracia k téme lásky, ktorú pertraktoval vo viacerých prácach aj v básnickej tvorbe. A. V. Gulyga v štúdiu *Filozofia lásky* dokonca napísal, že Soloviov vytvoril "precítenu filozofickú hymnu pozemskej lásky, ktorú vo svetovej kultúre možno pokojne priradiť k Platónovmu dialógu *Symposion*."³ V recenzovanej práci Soloviov hovorí o piatich možných cestách lásky - dvoch "prekliatych" a troch "požehnaných". Osudovú otázku "Na čo a čomu venovať Erotove mocné krídla?" považuje za otázku o základnej kvalite nášho života. O prvej, peknej ceste ani nechce hovoriť. Druhú, živočíšnu, považuje za nedôstojnú človeka.

² Pozri KLÍMA, L.: O Solovjevově etice. Praha 1993. Táto Klímova kniha je originálnou analýzou a negatívnu kritikou Soloviovej práce *Opravdanie dobra*.

³ GULYGA, A. V.: Filosofija ljubvi. In: Soloviov, V. S.: Sočinenija v dvuch tomach, t. I. Moskva 1988, s. 34.

Tretia cesta (sobáš, manželstvo) je nevyhnutná pre zachovanie ľudského rodu. "Lidstvo by sice bez tohoto významného úradného aktu mohlo existovať, rovnako ako bez chleba a vína, bez ohne a bez filozofie, ale pak by prežívalo podľudským, zvieracím spôsobom." (s. 100). Štvrtou cestou je askéza: "Mništví sa samo nazýva **andělská** hodnota." (s. 103). Za dokonalú a definitívnu cestu považuje nevyhnutné zjednotenie alebo vzájomné pôsobenie božského a ľudského princípu. Je to teda **bohočlovečenský** proces, láska v zmysle bohočlovečenského úsilia. Vyššiu cestu lásky podľa neho určujú tri pojmy: androgýnia, duchovná telesnosť a bohočlovečenstvo. V hmľistej podobe tieto pojmy nachádzame aj u Platóna, no podľa Solovieva majú podobu "letného fantazírovania". Platón ich nespojil, neurobil základom vyššej životnej cesty, a preto nevidel ani koniec tejto cesty - vzkriesenie mŕtvej prirodzenosti pre večný život. Platónov Eros nespojil nebo so zemou a podsvetím, nepostavil medzi nimi žiadny skutočný most, ale sa ľahostajne vzniesol s prázdnyimi rukami do sveta myšlienkových špekulácií. "Stejně tak filosof - ten zůstal také s prázdnyimi rukama na zemi, na prázdne zemi, v níž **neexistuje** pravda." (s. 108).

Neexistenciu pravých etických princípov Soloviev vidí aj v Platónovom pokuse o rekonštrukciu spoločenských vzťahov, ktorým sa malo stať desať kníh *Ústavy*. Za správnu a v každom prípade dôvtipnú a pôsobivú pokladá Platónovu schému troch spoločenských tried, ktoré zodpovedajú trom hlavným duševným stránkam a trom hlavným cnostiam. Vcelku sa však domnieva, že jeho utópie neobsahovali žiadny skutočne progresívny princíp, boli v podstate pre ľudstvo nezaujímavé a nepotrebné. Najviac Solovieva zaráža Platónov ideál pohlavného života.

Za skutočne "najhlbšiu tragickú katastrofu a totálny vnútorný pád" považuje však Platónove *Zákony*. Záverečné pasáže Solovievovej knihy znejú ako rozsudok. "Opravdu, v celej ľudskej histórii neznám významnejší a hlbší tragédii." (s. 119). "Autor *Obrany Sókratovy*, dialogu *Gorgiás a Faidón*, po padesátiletom uctívaní zákonně zavraždeného mudrca a svätce otvoreně prijímá a ve svých *Zákonech* hlásá tentýž princíp slepé, otrocké a ľživé víry, na základě které byl zavražden otec jeho lepší duše!" (s. 118). "Jestliže Sókratés snesl filozofii z nebe a dal ji lidem do ruky, jeho největší žák ji zvedl vysoko nad hlavu a z té výšky jí mrštil o zem. Roztříštila se do pouliční špíny a smetí." (s. 119-120). Veľkého mysliteľa "ospravedľňuje" to, že jeho nedôstojné plány a snahy - na rozdiel od jeho najlepších myšlienok - sa rozbili na kúsky, jeho *Zákony* čítajú dnes azda len odborníci. Dôležité sú však - podľa Solovieva - z historicko-estetického hľadiska a pre osobnú charakteristiku "božského" Platóna.

Bodka za pôsobivou rozpravou o Platónovi je úplne v intenciách myšlienkovito zrelj filozofie Vladimíra Solovieva: "... Člověk sám není schopen vykonat své pravé poslání, t.j. stát se skutečným **nadčlověkem**, že k tomu nestačí jenom síla rozumu, genialita a mravní vůle - jasně to vysvětluje nutnost příchodu opravdového **bohočlověka**." (s. 122). Nezaprie sa v nej ani Soloviev - básnik. Podľa Ladislava Klímu skutočný filozof je vlastne vždy básnik a naopak.

Iste je symptomatické, že sa v 90-tych rokoch Solovievove práce začali častejšie objavovať v slovenskom a českom preklade. Okrem recenzovanej práce vyšli minulý rok tiež v pražskom vydavateľstve Zvon *Tri rozhovory o válce, pokroku a konci*

světových dějin obsahující krátkou legendu o Antikristu v preklade Františky Sokolovej. Do tohto vydania zahrnuli editori aj menšie publicistické práce z posledných rokov. Výstižnú úvodnú štúdiu napísal Francois Rouleau.

Na záver by som sa chcela zmieniť ešte o ďalších pozoruhodných dielach z dejín ruskej filozofie, ktoré pripravil na vydanie Spolek moravských nakladatelů v edícii KI-TĚŽ. Okrem V. Soloviova je to *Atlantida - Evropa. Zánik Západu* D. S. Merežkovského, *Etnogeneze a biosféra Země* L. N. Gumil'ova, *Rusko a Evropa* N. J. Danilevského, *Dějiny ruské filosofie* V. V. Zeňkovského, *Výbor z díla* V. V. Rozanova, *Eschatologie a utopie* V. P. Šestakova a *Filosofie* N. A. Berďajeva. Nesporne je to nevšedný počín!

Raisa Kopsová

PhDr. Raisa Kopsová, CSc.
Filozofický ústav SAV
Klemensova 19
813 64 Bratislava
SR